

Dr hab.Dorota Pankowska, prof. nadzw.

WYKŁAD OGÓLNOUNIWERSYTECKI:

CZY NALEŻY BAĆ SIĘ *GENDER*? PŁEĆ SPOŁECZNO-KULTUROWA W UJĘCIU INTERDYSCYPLINARNYM

RAMOWY PROGRAM

PLANOWANE EFEKTY KSZTAŁCENIA:

W wyniku realizacji zajęć (wykładu) studenci/-tki:

- znają znaczenia pojęć związanych z płcią biologiczną i społeczno-kulturową przyjęte w naukach społecznych
- mają wiedzę na temat funkcjonowania systemu ról płciowych/rodzajowych oraz ich przemian w społeczeństwie
- potrafią krytycznie przeanalizować i ocenić argumenty na temat „gender” pojawiające się w debacie publicznej
- na podstawie zdobytej wiedzy, dyskusji i autorefleksji precyzują własne poglądy na tematy związane z treściami wykładu

ZAKRES TREŚCI/TEMATYKA

1. Gender” w polskiej debacie publicznej.
- 2.Płeć w wymiarze biologicznym, społeczno-kulturowym i psychologicznym – podstawowe pojęcia w naukach społecznych.
- 3.System ról rodzajowych a pryzmaty rodzaju. Przemiany systemu ról i ich uwarunkowania.
- 4.Spór o różnice między mężczyznami i kobietami - stanowiska teoretyczne i wyniki badań. Tożsamość rodzajowa (płeć psychologiczna) w ujęciu S.Bem.
- 5.Nadawanie znaczenia kobiecości i męskości oraz kształtowanie ról rodzajowych w procesie socjalizacji: mechanizmy i agendy socjalizacji. Ukryty program kształtowania ról płciowych w edukacji.
- 6.Rozwój indywidualnej roli rodzajowej wg J.H.Block.
7. Psychologiczne i społeczne konsekwencje stereotypizacji płci. Dyskryminacja i seksizm.
8. Typizacja płciowa a edukacja równościowa i antydyskryminacyjna.
- 8.Znaczenie kategorii „gender” i paradygmatu feministycznego w naukach społecznych i humanistycznych.

Literatura podstawowa:

- Bem S.: Męskość. Kobiecość. O różnicach wynikających z płci. GWP, Gdańsk 2000.
- Blum D.: Mózg i płeć. Prószyński i S-ka, Warszawa 2000.
- Brannon L.: Psychologia rodzaju. GWP, Gdańsk 2002.
- Chomczyńska-Miliszkievicz: Edukacja seksualna w społeczeństwie współczesnym. Konteksty pedagogiczne i psychospołeczne. UMCS, Lublin 2002.
- Dijkstra A.G., Plantega J. (red.), Ekonomia i płeć. GWP, Gdańsk 2002.
- Fuszara M., Kobiety w polityce. Trio, Warszawa 2006.
- Mandal E.: Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią. UŚ, Katowice 2000.
- Ockrent Ch. (red.), Czarna księga kobiet.WAB, Warszawa 2007.
- Pankowska D.: Wychowanie a role płciowe. GWP, Gdańsk 2005.
- Walsh M.R. (red.): Kobiety, mężczyźni i płeć. Debata w toku. IFiS PAN, Warszawa 2003.
- Wojciszke B. (red.): Kobiety i mężczyźni: odmienne spojrzenie na różnice. GWP, Gdańsk 2002.

Literatura uzupełniająca:

Borysenko J.: Księga życia kobiety. Ciało, psychika, duchowość. GWP, Gdańsk 1999; Chomczyńska-Rubacha M.: Płeć i szkoła. Od edukacji rodzajowej do pedagogiki rodzaju. PWN, Warszawa 2011; Chybicka A., Kaźmierczak M. (red.): Kobieta w kulturze – kultura w kobiecie. Studia interdyscyplinarne. Impuls, Kraków 2006; Chybicka A., Kosakowska-Berezecka N. (red.): Między płcią a rodzajem. Teorie, badania, aplikacje. Impuls, Kraków 2010; Domański H., Zadowolony niewolnik? Studium o nierówności między mężczyznami i kobietami w Polsce. IFiS PAN, Warszawa 1992; Domański H., Zadowolony niewolnik idzie do pracy. IFiS PAN, Warszawa 1999; Fanning P., McKay M.: Być mężczyzną we współczesnym zwariowanym świecie. GWP, Gdańsk 2003; Gender. Przewodnik Krytyki Politycznej. Wydawnictwo krytyki Politycznej, Warszawa 2014; Goldberg H.: Wrażliwy macho. Mężczyzna 2000. Diogenes, Warszawa 2000; Górnikowska-Zwolak E.: Myśl feministyczna jako nurt rozważań w pedagogice społecznej. Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Mysłowice 2006; Gromkowska A.: Kobiecość w kulturze globalnej. Rekonstrukcje i reprezentacje. Wolumin, Poznań 2002; Karwatowska M., Szpyra-Kozłowska J.: Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim. UMCS, Lublin 2005; Kaschak E.: Nowa psychologia kobiety. Podejście feministyczne. GWP, Gdańsk 1996; Kopciewicz L.: Polityka kobiecości jako pedagogika różnic. Impuls, Kraków 2003; Kopciewicz L., Zierkiewicz E. (red.): Koniec mitu niewinności? Płeć i seksualność w socjalizacji i edukacji. Eneteia, Warszawa 2009; Melosik Z.: Tożsamość, ciało i władza w kulturze instant. Impuls, Kraków 2010; Miluska J.: Tożsamość kobiet i mężczyzn w cyklu życia. Wydaw. UAM, Poznań 1996; Mizelińska J.: (De)konstrukcje kobiecości. Podmiot feminizmu a problem wykluczenia. Słowo/obraz/terytoria, Gdańsk 2004; Pankowska D.: Scenariusze godzin wychowawczych. Wychowanie a role płciowe. GWP, Gdańsk 2008; Ślęczka K.: Feminizm. Ideologie i koncepcje społeczne współczesnego feminizmu. Książnica, Katowice 1999; Titkow A., Duch-Krzyszczak D., Budrowska B., Nieodpłatna praca kobiet. Mity, realia, perspektywy. IFiS PAN, Warszawa 2004; Titkow A. (red.): Szklany sufit. Bariery i ograniczenia karier kobiet. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003; Wojnicka K., Ciaputa E. (red.): Karuzela z mężczyznami. Problematyka męskości w polskich badaniach społecznych. Impuls, Kraków 2011.

MATERIAŁY DO WYKŁADU 1

PŁEĆ JAKO KATEGORIA BIOLOGICZNA, PSYCHOLOGICZNA I SPOŁECZNO-KULTUROWA

PŁEĆ/SEX - płeć w sensie biologicznym, czyli "zespół cech odróżniających w obrębie gatunku organizmy żeńskie (osobniki żeńskie, płeć żeńska) wytwarzające komórki jajowe, od organizmów męskich (osobniki męskie, płeć męska) wytwarzających plemniki" /Imieliński, 1985, s.56/. W języku polskim pojęcie to funkcjonuje również w szerszym znaczeniu, obejmując także zakres semantyczny pojęcia rodzaju (*gender*), płci społeczno-kulturowej. Rodzaje płci biologicznej: płeć chromosomalna (genotypowa), płeć gonadalna (występowanie jąder/jajników), płeć gonadoforyczna (wewnętrzne i zewnętrzne narządy płciowe), płeć hormonalna (androgeny, estrogeny), płeć fenotypowa (wygląd zewnętrzny dorosłego osobnika: kobiety/mężczyzny). Płeć metrykalna/społeczna/socjalna – formalna, mająca wyraz w dokumentach, przynależność do kategorii mężczyzn lub kobiet, ustalana po urodzeniu na podstawie budowy zewnętrznych narządów płciowych.

RODZAJ/GENDER - społeczno kulturowy wymiar płci, stosowany w odniesieniu do społecznego charakteru różnic między kobietami i mężczyznami; płć kulturowa; arbitralnie narzucany konstrukt społeczny i psychologiczny: "zespół atrybutów, postaw, ról społecznych i zachowań przypisanych mężczyźnie lub kobiecie przez szeroko rozumianą kulturę" /Bem, 2000, s.9/.

PLĆ SPOŁECZNA (SOCJALNA, METRYKALNA) - formalna, zapisana w dokumentach, przynależność do płci żeńskiej lub męskiej, ustalana po urodzeniu dziecka na podstawie budowy zewnętrznych narządów płciowych

ROLE PŁCIOWE/RODZAJOWE - role społeczne, które są wyznaczane w zależności od płci członkom danego społeczeństwa. Najczęściej rola kobieca (kobiety) zawiera inne oczekiwania co do zadań, postaw, zachowań, sposobów odczuwania i postrzegania świata niż rola męska (mężczyzny). Brannon /2002, s.210/ definiuje rolę rodzajową jako "zbiór istotnych społecznie działań kojarzonych z mężczyznami bądź kobietami"

TOŻSAMOŚĆ PŁCIOWA - świadomość bycia kobietą lub mężczyzną w sensie biologicznym (i jeden z podstawowych wyznaczników tożsamości osobistej). W języku polskim, ze względu na wcześniejszy brak takiego rozróżnienia, często terminem "tożsamość płciowa" określa się tożsamość rodzajową.

KOBIECOŚĆ - definicja słownikowa określa kobiecość jako "zespół cech właściwych kobiecie; natura kobieca" /Szymczak (red.),1978, t.1, s.944/. Definicja ta zakłada, że istnieją takie cechy i właściwości, które posiada kobieta ze względu na przynależność do swojej płci. Mogą się one wiązać z biologicznym wymiarem kobiecości, a więc będą to atrybuty dotyczące budowy anatomicznej, seksualności, prokreacji, ale częściej kojarzą się z kulturowymi wyznacznikami roli kobiecej i stereotypami. Zgodnie z nimi kobiecość jest wiązana ze sferą życia domowego, nastawieniem na relacje międzyludzkie, macierzyństwo i rodzinę. Do głównych kobiecych cech psychicznych zalicza się te, które ułatwiają spełnianie funkcji ekspresyjnych, a więc emocjonalność, intuicyjność, wrażliwość, zainteresowanie ludźmi i empatyczność, opiekuńczość, delikatność, skłonność do poświęceń, uprzejmość, subtelność, uległość, pasywność, zależność od innych. Jednocześnie kobiecość kojarzona jest często z niskimi kompetencjami: nieracjonalnością, nielogicznością, niezdecydowaniem, niesamodzielnością i bezradnością. /Brannon, 2002, s.212-225 i inne pozycje/

MĘSKOŚĆ - zespół cech właściwy mężczyznom, typowy dla mężczyzn /Szymczak (red.), 1978, t.2, s.148/ Analogicznie do kobiecości, męskość można kojarzyć z wyznacznikami płci biologicznymi (budowa ciała, seksualność, udział w prokreacji) i społeczno-kulturowymi. W tym ostatnim znaczeniu męskość jest wiązana z pracą zawodową, władzą, działalnością publiczną na różnych szczeblach, z nastawieniem bardziej na rzeczy niż na ludzi i bardziej na hierarchię niż na więzi. Mężczyznom przypisuje się cechy odpowiednie dla pełnienia funkcji instrumentalnych, w działalności zawodowej, ekonomicznej, politycznej i naukowej: niezależność, dominację, ambitne dążenie do celów, samodzielność, racjonalność i logikę, powściągliwość i opanowanie, abstrakcyjność myślenia, aktywność, stanowczość i łatwość decydowania oraz skuteczność w działaniu. W stereotypie męskości zawarte są - tak jak w stereotypie kobiecości - cechy wartościowane nie tylko pozytywnie, ale i negatywnie, wyrażające przekonanie o trudności mężczyzn w nawiązywaniu bliskich kontaktów z ludźmi: chłód emocjonalny, agresywność, nieczułość, nietaktowność. /Brannon, 2002, s.212-225 i inne pozycje/

PLĆ PSYCHOLOGICZNA - zespół cech osobowościowych odnoszonych do kulturowych definicji kobiecości i męskości.

TOŻSAMOŚĆ RODZAJOWA - wiąże się z pełnieniem określonych ról i przypisywaniem określonych znaczeń pojęciu kobiecości i męskości. Jednostka, uzyskując świadomość bycia kobietą lub mężczyzną, jednocześnie musi odnieść się do społeczno-kulturowych konotacji, jakie niesie ze

sobą pojęcie płci, czyli zbudować tożsamość rodzajową. Oznacza to "wypełnianie" treściami określonymi przez kulturę tej ramy, którą jest poczucie przynależności do płci biologicznej. Można określić tożsamość rodzajową jako poczucie przynależności do płci kulturowej.

Słowniczek opracowany na podstawie: Pankowska D., Wychowanie a role płciowe. Program edukacyjny, GWP, Gdańsk 2005, s.270-284, przypisy - tamże; oraz Pankowska D., Wychowanie a role płciowe. GWP, Gdańsk 2005, s.13-35)

Literatura uzupełniająca:

Bem S.: Męskość.Kobiecość. O różnicach wynikających z płci. GWP, Gdańsk 2000.

Brannon L.: Psychologia rodzaju. GWP, Gdańsk 2002.

Chomczyńska-Miliszkievicz M.: Edukacja seksualna w społeczeństwie współczesnym. Konteksty pedagogiczne i psychospołeczne. UMCS, Lublin 2002.

Mandal E.: Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią. UŚ, Katowice 2000.

Wojciszke B. (red.): Kobiety i mężczyźni: odmienne spojrzenie na różnice. GWP, Gdańsk 2002.

GENDER” W POLSKIEJ DEBACIE PUBLICZNEJ:

„Zawłaszczanie dyskursu” dotyczącego problematyki gender

Ideologizowanie problematyki:

- wprowadzenie terminu „ideologia gender”
- fałszowanie rzeczywistości: przypisywanie pojęciu „gender” błędnego znaczenia i niewłaściwych „pól problemowych”
- ugruntowywanie problematyki społecznej (gender) w kontekstach religijnych i moralnych, odwoływanie się do autorytetu Kościoła
- narzucanie języka emocji i konfrontacji
- tworzenie atmosfery zagrożenia

Ideologia

System przyjmowanych przez kogoś
(jednostkę lub grupę)
założeń i poglądów politycznych, etycznych
i filozoficznych itp., wyrażających się
w doktrynie politycznej, społecznej, religijnej
albo światopoglądzie

**GENDER/RODZAJ = FAKT
SPOŁECZNY**

